

Д. В. Халєєва

студ. I курсу

спеціальність «Економіка»

Науковий керівник: к.е.н., доц. І. А. Ломачинська

РОЗВИТОК РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Україна, як і інші постсоціалістичні країни, з перших років своєї незалежності, здійснює перехід від адміністративно-командної економічної системи до ринково-демократичної. Метою є формування системи, організованої на основі ринкової саморегуляції, при якій координація дій здійснюється на основі взаємодії на ринках вільних приватних виробників і вільних індивідуальних споживачів. Така модель називається соціально-ринковою та виходить з вимоги, що ні держава, ні приватний бізнес не мають права на повний контроль над економікою, а повинні служити людям.

Україна своєю вихідною економікою мала всеохоплюючу монополію держави на засоби виробництва. Тому з самого початку незалежності економіка реформувалась з метою впровадження та розвитку ринкових відносин, що ґрунтувалися б на різних формах власності та господарювання, а головним напрямленням ринкової трансформації було створення достатньої кількості самостійних підприємств, які формували б конкурентне середовище. На початок 2000 р. біля 70% загального обсягу промислової продукції виготовлялося на недержавних підприємствах, бо понад 65 тисяч підприємств та організацій змінили свою форму власності. Створення різноманітних форм власності сприяло формуванню та поширенню багатоманітних форм господарської діяльності та розвитку конкуренції. Саме це дало поштовх на відтворення такої визначальної ринкової інституції, як економічна самостійність господарюючих суб'єктів.

Зрештою, на початку двохтисячних років дослідники дійшли згоди щодо в цілому успішного завершення ринкової трансформації. Такий висновок знайшов підтвердження в нормативних документах США та Європейського Союзу, які надали Україні статус країни з ринковою економікою. У цей же час перманентні проблеми української економіки, а також відсутність істотних позитивних наслідків реформ, запропонованих міжнародними установами, роблять нагальною перевірку дієздатності ринкових відносин в нашій країні [1].

Формування ринкової економіки в Україні відбувається й досі із урахуванням політичних, історичних, соціальних та психологічних особливостей, характерних для нашої країни. Розвиток ринково-демократичної системи розпочався з відтворення ринкових інституцій, які існували в зародковому стані. Одними з найважливіших є конкуренція та вільне ціноутворення, але вони можуть існувати лише за умов наявності ринкової інфраструктури, яка у свою чергу забезпечує стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму регулювання економіки, безперервний рух товарів та послуг у різних сферах суспільного відтворення.

Саме конкуренцію як основну ринкову інституцію, яка становить ринкові відносини, заслуговує особливої уваги. Конкуренція являє собою рушійну силу ринку і є її невід'ємним атрибутом. Відсутність проявів добросовісної економічної боротьби свідчить про монополізоване середовище, і як наслідок – послаблення ринкових відносин. Завдяки неї виробляється конкурентоздатна продукція у всіх галузях національної економіки.

Економічною теорією конкуренція визначається як суперництво між товаровиробниками за кращі, економічно більш вигідні умови виробництва і реалізації продукції, сфери застосування капіталу. За Ф. Найтом конкуренція – це свобода індивідuumів мати справу з тими чи іншими індивідuumами і вибирати кращі, з їх точки зору, умови серед запропонованих [2].

Відносини конкуренції виникли одночасно з ринковими відносинами, але перші теоретичні положення конкурентної боротьби були сформульовані лише в середині XVIII ст. Класична політична економія розглядає конкуренцію як природний стан економіки, що сприяє встановленню об'єктивних цін. Засновником теорії конкуренції як цілісної наукової концепції вважають шотландського економіста А. Сміта. У своїй книзі «Дослідження про природу й причини багатства народів», вперше опублікованій у 1776 р., він показав суть конкуренції як суперництва, завдяки якому підвищуються ціни за скорочення пропозиції і зменшуються ціни у разі її надлишку [3]. Саме він вважав, що монополія являє собою величезне зло для розвитку країни, а конкуренція – благо.

Конкуренція становить ринкові відносини між суб'єктами ринку, вона приносить неабияку користь суспільству: стимулює економію трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, примушує постійно оновлювати асортимент, слідкувати за НТП та активно впроваджувати їх у своє виробництво. До основних позитивних характеристик конкуренції слід віднести: конкуренція виконує функцію кооперації та погодження інтересів виробників, тобто за допомогою неї враховуються інтереси кожного із суб'єктів господарювання; конкуренція примушує товаровиробників постійно вдосконалюватися, шукати шляхи для економного та раціонального використання ресурсів та сировини, зниження індивідуальних виробничих витрат, знаходження шляхів для отримання найбільшого прибутку; конкуренція стимулює товаровиробників підвищувати якість виробів та послуг, оскільки потреби й смаки користувачів завжди змінюються, тому підприємці вимушені модифікувати вже вироблені товари, або вдосконалювати їх, або ж впроваджувати нові види продукції; конкуренція формує ринкову ціну, за якою конкуренція формує баланс між суспільними потребами та суспільним виробництвом. Поряд із цим, конкуренція має не лише позитивні риси, а й негативні. До негативних наслідків відносяться: розорення одних, дрібних виробників та збагачення за їх рахунок іншими, більшими; посилення соціальної несправедливості, загострення безробіття, інфляція. І саме недопущення негативних проявів конкуренції є сучасним завданням держави.

Умовами для існування і становлення здорової економічної конкуренції в сучасних умовах є: створення ринкової інфраструктури, зростання ролі органів

місцевого самоврядування у формуванні ринкових відносин, наявність стимулів до творчої, продуктивної праці. Конкуренція дає великий поштовх підприємцям або ж продавцям товарів розвиватися, постійно слідкувати за тенденціями, оновлювати виробництво, продукцію та обладнання, вимагає від товаровиробників високої якості виробів, сучасного дизайну, здатності передбачати перспективні потреби та актуальність виробленої продукції через декілька років.

Отже, формування ринкової економіки в Україні відбувається й досі із урахуванням політичних, історичних, соціальних, психологічних особливостей, характерних для нашої країни. Розвиток соціально-ринкової моделі економіки розпочався з відтворення ринкових інституцій, найважливішу з яких становить конкуренція. Головна ознака розвинутої ринкової системи – високий рівень конкуренції, саме вона найкраще забезпечує ринкові відносини між продавцями і покупцями в процесі купівлі-продажу товарів. Конкуренція як рушійна сила ринкової економіки, забезпечує активну взаємодію між суб'єктами ринку, спрямовану на ефективне використання ресурсів, максимальне забезпечення суспільних економічних потреб та змушує підприємців створювати високоякісну продукцію при найменших виробничих затратах на основі науково-технічних досягнень, йти в одну ногу з тенденціями та активно застосовувати їх на виробництві.

Список використаної літератури

1. Наумов М. С. Сучасний стан розвитку ринкової економіки в Україні. *Інвестиції : практика і досвід*. 2015. №1. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2015/6.pdf (дата звернення: 27.03.2021)
2. Греджева Т. В. Конкуренція в підприємницькій діяльності: теоретичні аспекти. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/konkurenciya-v-pidpriemnickiy-diyalnosti-teoretichni-aspekti.html> (дата звернення: 29.03.2021)
3. Венгер В. В. Конкуренція в ринковій економіці : генезис теоретичних концепцій. *Ефективна економіка*. 2014. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3623> (дата звернення: 29.03.2021)